

TER BESLUITVORMING

Aan: SCM

Erfgoed en Kunsten/RCE

Van

Datum

14 maart 2023

Referentie

37310891

Bijlagen

nota

Verzoek tot aanwijzing Geschenkwoningen
watersnoodramp

Intern OCW afgestemd
RCE

Aanleiding

Op de betekenisvolle datum van 1 februari jl. – 70 jaar na de watersnoodramp van 1953 - hebben de Gedeputeerde Staten van Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant u verzocht te verkennen of een aantal ensembles van zgn. geschenkwoningen kan worden aangewezen als rijksmonument.

Naar aanleiding van een bericht hierover in de Provinciaals Zeeuwse Courant hebben de VVD-kamerleden Van den Hil en Van Strien u een vergelijkbare vraag gesteld.

Omdat er op dit moment geen aanwijsprogramma loopt waarbinnen deze aanwijzing kan plaatsvinden geven EenK en RCE een eerste beoordeling van dit verzoek en doen we een voorstel hoe hier mee om te gaan.

Gevraagd besluit

- Opmacht aan de RCE om samen met de provincies de gevraagde verkenning naar de bescherming van de geschenkwoningen uit te voeren.
- Op basis van de uitkomsten van deze verkenning neemt u een besluit over het instellen van een beperkt aanwijzingsprogramma.
- Beantwoording van de Kamervragen van de VVD langs deze lijn (zie bijgaande Kamerbrief).

Achtergrond

Na de watersnoodramp van 1953 ontving Nederland uit de hele wereld hulp (voedsel, dekens, kleding etc.). Een bijzondere gift kwam uit Noorwegen, Finland, Zweden, Denemarken en Oostenrijk. Deze landen schonken 849 prefabwoningen van 15 verschillende types. Deze geschenkwoningen zijn verdeeld over de drie provincies, en in de getroffen dorpen en steden opgebouwd. Meestal zijn de woningen gegroepeerd naar land van herkomst en woningtype, in straten en rondom pleintjes, vaak met een plantsoen in het midden. Veel straatnamen verwijzen nog naar de schenkers. Met name vanuit de gulste gevers (Zweden en Noorwegen) was er aandacht voor de stedenbouwkundige plaatsing.

Door de drie provincies zijn alle geschenkwoningen geïnventariseerd. Op dit moment zijn er nog 682 over. Het grootste deel is in de loop van de tijd versteend of anderszins sterk aangepast en daarmee niet langer beschermwaardig. Nog 79 woningen krijgen de kwalificatie van "zeer gaaf". Ook is er naar de ensembles gekeken. Op 45 plekken is nog een gave ensembles aanwezig (wat niet wil

zeggen dat de daar aanwezige huizen ook allemaal gaaf zijn). Voorts zijn er nog zo'n 45 solitaire woningen (de meeste in Zeeland).

(Voorlopige) inhoudelijke beoordeling van het verzoek

De RCE kent hoge cultuurhistorische waarde toe aan de geschenkwoningen. Ze herinneren aan een traumatische gebeurtenis in het zuidwesten van ons land. En aan de internationale hulp die daarop volgde. Om die reden is bij de totstandkoming van een eerder aanwijzingsprogramma voor het wederopbouwerfgoed in opdracht van uw voorganger minister Plasterk (Top 100 Wederopbouwmonumenten 1940-1958 uit 2007) uitgebreid gediscussieerd over de wenselijkheid tot aanwijzing. Uiteindelijk is daarvoor niet gekozen omdat het binnen dat project praktisch niet mogelijk bleek om er één of twee te selecteren voor een top honderd.

Sindsdien is het bewustzijn van het belang van herinneringserfgoed sterk toegenomen, mede dankzij de Verkenning Herinneringserfgoed die minister Van Engelshoven heeft laten opstellen in 2018/2019. De geschenkwoningen kunnen ook tot deze categorie gerekend worden. Dankzij de uitstekende inventarisatie die de drie provincies hebben gemaakt, is het nu ook praktisch mogelijk om te komen tot een selectie. Er kan namelijk op basis van deze actuele inventarisatie verder worden ingezoomd.

Een werkbare benadering zou kunnen zijn om de nog zeer gave woningen te combineren met gave ensembles. Om vervolgens van alle donerende landen één of meer ensembles te selecteren. Met deze benadering zullen we waarschijnlijk uitkomen op een selectie van enkele tientallen woningen.

Uiteraard moet hierover nog met de provincies en betrokken gemeenten worden overlegd. In enkele Zuid-Hollandse en Brabantse gemeenten is overigens reeds een aantal woningen als gemeentelijke monument aangewezen. Tevens zijn er woningen als beeldbepalend pand beschermd in enkele bestemmingsplannen.

Financiële gevolgen aanwijzing

Aanwijzing tot rijksmonument van woonhuizen genereert een aanspraak op rijksmiddelen door de (particuliere) eigenaren. Aanvankelijk waren de geschenkwoningen allemaal huurwoningen, maar inmiddels is een groot deel in particuliere handen. Gegevens hierover ontbreken. We kunnen dus geen precieze inschatting maken van het beroep dat op de Woonhuisregeling gedaan zal worden als gevolg van een mogelijk aanwijzingsprogramma. Maar als we uitgaan van 30 aangewezen geschenkwoningen in particulier bezit (dus niet van corporaties) dan zal dit een jaarlijks beslag leggen op ongeveer € 50.000,- van de beschikbare middelen voor de Woonhuisregeling. Daarbij gaan we er vanuit dat 25 % van de eigenaren in een jaar gemiddeld € 7000,- subsidie vraagt. Voor de

Datum
14 maart 2023

woonhuisregeling is jaarlijks € 50 miljoen beschikbaar en in de afgelopen jaren is er minder budget aangevraagd dan er beschikbaar was.

Beleidsmatige beoordeling

Tegelijk met inwerkingtreding van de Erfgoedwet is in 2016 de Beleidsregel aanwijzing rijksmonumenten vastgesteld, die als uitgangspunt heeft een terughoudend gebruik van de bevoegdheid tot aanwijzing van rijksmonumenten. De achtergrond daarvan is enerzijds financieel: eigenaren van nieuwe rijksmonumenten doen een beroep op de schaarse middelen voor instandhouding; en anderzijds inhoudelijk: gemeenten kunnen ook hun instrumentarium inzetten voor de bescherming, bijvoorbeeld via bestemmingsplan/omgevingsplan. In artikel 4 van de Beleidsregel is vastgelegd dat de aanwijzing van monumenten of archeologische monumenten als rijksmonument bij voorkeur geschiedt op basis van een aanwijzingsprogramma. U kunt daartoe een opdracht geven aan de RCE.

Indien u aan het verzoek tegemoet wilt komen dan is het advies om hier een beperkt aanwijzingsprogramma met heldere criteria voor in het leven te roepen.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

N.v.t.